

Suvestinė redakcija nuo 2023-12-19

Nutarimas paskelbtas: TAR 2021-03-29, i. k. 2021-06278

VALSTYBINĖ LIETUVIŲ KALBOS KOMISIJA

NUTARIMAS

**DĖL VALSTYBINĖS KALBOS VARTOJIMO, NORMINIMO IR SKLAIDOS
PROGRAMOS PATVIRTINIMO**

2021 m. kovo 25 d. Nr. N-5 (188)
Vilnius

Valstybinė lietuvių kalbos komisija n u t a r i a:

1. Patvirtinti Valstybinės kalbos vartojimo, norminimo ir sklaidos programą (pridedama).
2. Šis nutarimas įsigalioja 2022 m. sausio 1 d.

Komisijos pirmininkas

Audrys Antanaitis

VALSTYBINĖS KALBOS VARTOJIMO, NORMINIMO IR SKLAIDOS PROGRAMA

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Valstybinės kalbos vartojimo, norminimo ir sklaidos programa (toliau – Programa) parengta įgyvendinant Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymą, Lietuvos Respublikos Valstybinės lietuvių kalbos komisijos įstatymą, Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymą, Valstybės ilgalaikės raidos strategiją, patvirtintą Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimu Nr. IX-1187 „Dėl Valstybės ilgalaikės raidos strategijos“, vykdamas Valstybinės lietuvių kalbos komisijos (toliau – Komisija) 2021 m. vasario 11 d. posėdžio nutarimą „Dėl Valstybinės kalbos vartojimo, norminimo ir sklaidos programos projekto rengimo“ (protokolo Nr. P-3), taip pat atsižvelgiant į Lietuvos pažangos strategiją „Lietuva 2030“, patvirtintą Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimu Nr. XI-2015 „Dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo“, Valstybinės kalbos politikos 2018–2022 metų gaires, patvirtintas Lietuvos Respublikos Seimo 2018 m. birželio 18 d. nutarimu Nr. XIII-1318 „Dėl Valstybinės kalbos politikos 2018–2022 metų gairių patvirtinimo“, ir Lietuvių kalbos plėtos skaitmeninėje terpėje ir kalbos technologijų pažangos 2021–2027 metų gaires, patvirtintas Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. spalio 13 d. nutarimu Nr. XIII-3324 „Dėl Lietuvių kalbos plėtos skaitmeninėje terpėje ir kalbos technologijų pažangos 2021–2027 metų gairių patvirtinimo“.

2. Programos paskirtis – užtikrinti Lietuvos Respublikos Valstybinės lietuvių kalbos komisijos įstatymo Komisijai nustatytų uždavinių vykdymą. Programa parengta 2022–2028 metams.

II SKYRIUS PADĖTIES ĮVERTINIMAS

3. Valstybinės kalbos politika neatsiejama nuo Europos ir pasaulio integracijos skatinamų procesų. Europoje stiprėja pastangos išsaugoti kalbų įvairovę, tačiau ekonominiai ir socialiniai veiksniai palankesni vadinamosioms tarptautinio bendravimo kalboms, ypač anglų kalbai.

Naujausi tyrimai rodo, kad ne tik mažosios, bet ir didžiosios Europos ir pasaulio kalbos patiria didelį anglų kalbos poveikį, jis ypač ryškus mokslo, verslo, jaunimo bendravimo, populiariosios kultūros, viešosios informacijos ir informacinių technologijų srityse. Globalizacijos procesas skatina ne tik tautų ir kultūrų integraciją, bet ir jų vienodėjimą (homogenizaciją). Dėl ekonominio (ir pragmatiškojo) globalizacijos efekto kinta skirtingų kalbų vartotojų vertybės, ima vyrauti funkcionalumo kriterijus, todėl į kalbą imama žiūrėti tik kaip į komunikacijos įrankį, o tai trukdo suvokti ją kaip esmingiausią kultūros ir tapatybės elementą, atskiria kalbą nuo kultūros ir ją kuriančių bei vartojančių žmonių. Šie procesai skatina globaliosios anglų kalbos įsigalėjimą ir Lietuvoje: ji skverbiasi į visus kalbos vartojimo lygmenis (nuo tarties iki sakinio sandaros), lietuvių kalba stumiamas iš mokslo ir studijų, darbo santykių ir kitų sričių, kai kuriose visuomenės grupėse menkėja jos prestižas, mažėja ir visuomenės pasitikėjimas savo kalbos galiomis. Tokiomis aplinkybėmis lietuvių kalbai darosi vis sunkiau išlaikyti savo pozicijas valstybės ir visuomenės gyvenime. Taigi pagrindinis valstybinės kalbos politikos tikslas – užtikrinti valstybinės kalbos statusą, prestižą, tvarumą bei funkcionavimą visose Lietuvos Respublikos viešojo gyvenimo srityse ir plėtoti jos raiškos priemones.

Intensyvios migracijos skatinamas lietuvių kalbos vartojimo geografijos išsiplėtimas verčia spręsti lietuvių kalbos mokymo(si) priemonių ir kalbos išsaugojimo užsienyje gyvenančių lietuvių bendruomenėse klausimus. Ne mažiau svarbu sudaryti sąlygas lietuvių kalbos mokytis ir į Lietuvą atvykstantiems užsieniečiams bei Lietuvoje gyvenančioms tautinėms mažumoms, į Lietuvą iš emigracijos grįžtantiems lietuviams ir jų vaikams.

4. Per pastaruosius trisdešimt metų Lietuvos mokslo institutuose ir aukštosiose mokyklose atlikta nemažai lituanistikai svarbių darbų ir tyrimų. Parengta ir išleista fundamentinių kalbotyros veikalų, sukurta skaitmeninių kalbos duomenų ir išteklių bazių, paskelbti elektroniniai lietuvių kultūros ir raštijos šaltinių sąvadai ir kt. Analizuotos visuomenės narių nuostatos dėl bendrinės lietuvių kalbos, tarmių ir socialinių dialektų kaita, lietuvių kalbos gyvavimo Lietuvoje ir globaliame pasaulyje sąlygos, lietuvių kalbos sąveikos su informacinėmis technologijomis ir kitos problemos.

Palankios sąlygos lituanistikos moksliniams ir taikomiesiems tyrimams, visuomenės poreikius atitinkančiai lietuvių kalbos vartosenai viešajame gyvenime atsirado pradėjus vykdyti Lietuvos Respublikos Vyriausybės finansuojamas specialiąsias programas.

Komisijos koordinuota Valstybinės kalbos norminimo, vartojimo, ugdymo ir sklaidos 2006–2015 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugsėjo 15 d. nutarimu Nr. 1177, ir 2016–2018 m. vykdyta Valstybinės kalbos vartojimo, norminimo ir sklaidos programa, patvirtinta Komisijos 2015 m. balandžio 30 d. nutarimu Nr. N-2 (157), apėmė svarbiausius darbus, užtikrinančius lietuvių kalbos kaip valstybinės kalbos statusą ir funkcionalumą visose viešojo gyvenimo srityse, skatinančius visuomenės poreikius atitinkančią lietuvių kalbos plėtrą.

Komisijos 2018 m. gegužės 3 d. nutarimu Nr. N-2 (164) patvirtintoje Valstybinės kalbos vartojimo, norminimo ir sklaidos programoje, vykdomoje iki 2021 metų gruodžio mėn., užtikrintas darbų tęstinumas ir Komisijai pavestų uždavinių įgyvendinimas.

Komisijos 2010 m. spalio 8 d. nutarimu Nr. N-1 (118) patvirtinta Lietuvių bendrinės kalbos, tarmių ir kitų kalbos atmainų funkcionavimo ir kaitos tyrimų 2011–2020 metų programa apėmė pastaraisiais metais ypač aktualius dabartinės lietuvių kalbos funkcionavimo ir kaitos tyrimus, būtinus kintančiai kalbos situacijai įvertinti ir kalbos raidos procesams planuoti. Pagal šią programą vykdyti svarbūs tęstiniai bendrinės lietuvių kalbos ir tarmių kaitos ir sąveikos, kitų kalbų ir išorinių veiksnių poveikio lietuvių kalbai ir kiti tyrimai. Pagal ją atlikta ir kalbos vartotojų nuostatų, kalbų sąveikos ir sociolingvistinės situacijos Lietuvoje ir užsienyje tyrimų, analizuotos bendrinės lietuvių kalbos normų kodifikavimo problemos.

Lietuvos valstybės, visuomenės, kultūros, lietuvių kalbos raidos, paveldo ir dabarties moksliniai tyrimai numatyti Lietuvos mokslo tarybos vykdomose mokslo programose. Valstybinės lituanistinių tyrimų sklaidos 2016–2024 metų programos, patvirtintos Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gegužės 11 d. nutarimu Nr. V-519, tikslas – plėtoti fundamentinius ir taikomuosius mokslinius tyrimus, skatinti lituanistikos atsinaujinimą ir tarptautiškumą, šiuolaikinių tyrimų instrumentų įsisavinimą, reagavimą į pokyčius visuomenėje naujomis žiniomis ir idėjomis, lituanistinio paveldo saugojimą, plėtoti ir stiprinti lituanistinių mokslinių tyrimų sklaidą Lietuvos ir tarptautinėje akademinėje bendruomenėje, populiarinti lituanistinių tyrimų rezultatus visuomenėje.

Išvardytos programos apima svarbiausius lituanistikos darbus. Ir toliau svarbu užtikrinti lituanistikos mokslinių tyrimų ir jų sklaidos tęstinumą, įgyvendinti lituanistinių mokslinių tyrimų prioritetą.

5. Programa siekiama sudaryti sąlygas tęsti lituanistikai svarbius darbus ir vykdyti Komisijai pavestus uždavinius, užtikrinti kalbos norminimo ir vartosenos sąsają, stiprinti motyvą vartoti lietuvių kalbą mokslo ir mokymo srityse ir ją gerinti, kurti ir plėtoti įvairių sričių terminiją. Atsižvelgiant į tai, Programoje daug dėmesio skiriama valstybinės kalbos statuso stiprinimui, taikomųjų lietuvių kalbos tyrimų plėtrai, visuomenės poreikius tenkinančios kalbinės informacijos sistemos kūrimui ir visuomenės kalbinio sąmoningumo ugdymui.

Programoje numatytos priemonės, būtinos Komisijai pavestiems uždaviniams vykdyti, – užtikrinti valstybinės kalbos funkcionavimą, spręsti kalbos norminimo ir kodifikavimo klausimus,

rūpintis skaitmeniniais lietuvių kalbos ištekliais, kalbos būkle švietimo įstaigose ir kt. Programa sudaro prielaidas valstybinės kalbos funkcionalumui visose viešojo gyvenimo srityse, užtikrina kalbos norminamąją veiklą, bendrinės lietuvių kalbos vartosenos, jos polinkių ir kalbos vartotojų nuostatų, sąveikos su kitomis kalbos atmainomis ir kitomis kalbomis tyrimą, visuomenės kalbinį švietimą ir ugdymą, modernių technologijų įvairioms kalbos sritims tirti taikymą ir pan. Programa siekiama atlikti kuo įvairesnių bendrinės lietuvių kalbos tyrimų, spartesnės pačios kalbos ir jos tyrimų rezultatų plėtros ir didesnio poveikio visuomenei.

Programos rezultatai turėtų prisidėti prie lituanistinių mokslinių tyrimų prioriteto įgyvendinimo.

III SKYRIUS PROGRAMOS TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

6. Programos tikslas – užtikrinti lietuvių kalbos kaip valstybinės kalbos statusą ir funkcionalumą visose viešojo gyvenimo srityse, skatinti visuomenės poreikius atitinkančią bendrinės lietuvių kalbos plėtrą, ugdyti visuomenės kalbinį sąmoningumą.

7. Tikslui pasiekti nustatomi šie Programos uždaviniai:

7.1. vykdyti ekspertinę veiklą, būtiną valstybinės kalbos funkcionavimo, bendrinės lietuvių kalbos norminimo ir kodifikavimo klausimams spręsti;

7.2. vykdyti taikomuosius lietuvių kalbos mokslo tyrimus, gausinti lietuvių kalbos terminiją ir plėtoti terminų tvarkybos sistemą;

7.3. užtikrinti mokslo ir mokymo kalbos ugdymą ir sklaidą;

7.4. užtikrinti veiksmingą visuomenės kalbinį švietimą ir ugdymą.

IV SKYRIUS NUMATOMI REZULTATAI

8. Įvykdžius Programoje numatytus uždavinius, bus pasiekti šie rezultatai:

8.1. gauta bendrinės lietuvių kalbos planavimui ir norminimui aktualių naujų duomenų apie bendrinės kalbos vartoseną ir kalbos vartotojų nuostatas, bendrinės kalbos sąveiką su kitomis kalbos atmainomis ir kitomis kalbomis;

8.2. atlikta įvairių kalbotyros sričių taikomųjų mokslo tyrimų;

8.3. parengta vartotojams aktualių sričių, kurių terminija iki šiol mažai tvarkyta, aiškinamųjų terminų žodynų ir (ar) terminų straipsnių rinkinių;

8.4. papildytas Lietuvos Respublikos terminų bankas naujausiais terminų straipsnių rinkiniais ir terminais iš naujausių aiškinamųjų žodynų;

8.5. užtikrinta rengiamų terminų žodynų, terminų standartų ir terminų straipsnių rinkinių terminologinė kokybė;

8.6. sudarytos įvairių sričių specialistų kalbinio rengimo ir ugdymo sąlygos;

8.7. sudarytos sąlygos plėtoti ir gerinti lietuvių mokslo ir mokymo kalbą;

8.8. išplėsta veiksminga visuomenės kalbinio švietimo ir ugdymo sistema, užtikrinta operatyvi bendrinės lietuvių kalbos normų sklaidą;

8.9. sudarytos sąlygos vadovėlių ir kitų mokomųjų priemonių kalbos taisyklingumui užtikrinti;

8.10. sudarytos sąlygos Lietuvoje gyvenančių suaugusių kitakalbių ir atvykusių į Lietuvą užsieniečių kalbinei integracijai;

8.11. parengta reikalingų kalbos praktikos, informacinių, kitų kalbos leidinių ir priemonių;

8.12. sukurta naujų kalbos duomenų bazių ir svetainių, papildytos esamos duomenų bazės ir svetainės, užtikrinta vieša jų prieiga, patobulinta ar sukurta įrankių;

8.13. viešosios bibliotekos aprūpintos naujausiais aktualiais lituanistiniais leidiniais;

8.14. parengti ir išleisti Programoje numatytų tyrimų leidiniai, užtikrinta operatyvi šių tyrimų rezultatų sklaida.

V SKYRIUS

PROGRAMOS VYKDYMO VERTINIMO KRITERIJAI

9. Programos rezultatai vertinami atsižvelgiant į priemonių vykdytojų tarpinstitucinio bendradarbiavimo pobūdį, tyrimų ir darbų dermę su kitais susijusiais Lietuvoje vykdytais ir vykdomais tyrimais ir darbais.

10. Svarbiausi Programos rezultatų vertinimo kriterijai yra vykdomų tyrimų ir darbų dermė su Programos uždaviniais ir priemonėmis, tyrimų ir darbų rezultatų kokybė ir vertė (originalumas, analitiškumas, naujumas, patikimumas, pagrįstumas, reprezentatyvumas ir kt.), rezultatų ir duomenų sklaida, jų suprantamumas, pritaikomumas ir prieinamumas visuomenei.

11. Programos uždavinių įgyvendinimo vertinimo kriterijų rodikliai yra šie:

11.1. atliktų lietuvių kalbos taikomųjų mokslo tyrimų skaičius;

11.2. parengtų aiškinamųjų terminų žodynų skaičius ir apimtis, terminų straipsnių rinkinių, pateiktų Lietuvos Respublikos terminų bankui, skaičius;

11.3. įvertintų terminų žodynų, terminų standartų ir terminų straipsnių rinkinių, vadovėlių ir kitų mokomųjų priemonių, kalbos praktikos, informacinių, kitų kalbos leidinių ir priemonių skaičius;

11.4. parengtų ir priimtų Komisijos nutarimų ir protokolinių nutarimų skaičius;

11.5. remtų specialybės kalbos kurso ir bendrinės lietuvių kalbos įgūdžių tobulinimo seminarų grupių ir dėstyčių valandų skaičius;

11.6. remtų valstybinės kalbos mokymo kursų suaugusiems kitakalbiams grupių ir valandų skaičius;

11.7. parengtų ir paskelbtų publikacijų ir leidinių skaičius ir apimtis;

11.8. viešosioms bibliotekoms neatlygintinai perduotų lituanistinių leidinių skaičius;

11.9. sukurtų ir atnaujintų duomenų bazių ir svetainių, įrankių skaičius ir apimtis;

11.10. sukurtų laidų ir publikuotų straipsnių skaičius.

VI SKYRIUS

PROGRAMOS FINANSAVIMAS

12. Programa finansuojama iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto asignavimų, skirtų Komisijai. Programai įgyvendinti išankstiniais skaičiavimais 2022–2028 metais reikės 4050,0 tūkst. Eur. Lėšų poreikis nurodytas Programos priede.

VII SKYRIUS

BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

13. Programos vykdymą administruoja Komisija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka ir Komisijos 2010 m. gruodžio 9 d. protokoliniu nutarimu Nr. PN-10 (Komisijos 2021 m. vasario 11 d. protokolinio nutarimo Nr. PN-4 redakcija) patvirtintu Kalbos programų įgyvendinimo tvarkos aprašu.

14. Programos vykdymą kuruoja Komisijos patvirtinta Projektų pakomisė.

15. Komisija vykdo Programos įgyvendinimo stebėseną: apibendrina Programos projektų rezultatus, organizuoja projektų ataskaitų svarstymą ir vertinimą, rengia metines ir baigiamąją ataskaitas. Metinė Programos vykdymo ataskaita tvirtinama Komisijos posėdyje ir teikiama Lietuvos Respublikos Seimui kartu su Komisijos metine veiklos ataskaita.

16. Nustatomi atsiskaitymo už Programos vykdymą terminai:

16.1. kiekvienas projektas įvertinamas, kai jis pabaigtas;

- 16.2. tęstiniai projektai vertinami pasibaigus kiekvieniems kalendoriniams metams;
 16.3. visa Programa įvertinama, kai ji pabaigta vykdyti.
 17. Programa laikoma įvykdyta, kai patvirtinama jos baigiamoji ataskaita ir atliekamas jos vertinimas.
 18. Programos priemonių vykdymo rezultatai pristatomi mokslinėse konferencijose, viešinami žiniasklaidoje ir Komisijos svetainėje (www.vlkk.lt).
-

Priedų pakeitimai:

Valstybinės kalbos vartojimo, norminimo ir sklaidos programos_priedas_(pagal N-6 (204))

Priedo pakeitimai:

Nr. [N-5 \(194\)](#), 2022-05-26, paskelbta TAR 2022-05-27, i. k. 2022-11379

Nr. [N-8 \(197\)](#), 2022-10-27, paskelbta TAR 2022-11-03, i. k. 2022-22315

Nr. [N-9 \(198\)](#), 2022-12-15, paskelbta TAR 2022-12-20, i. k. 2022-25980

Nr. [N-6 \(204\)](#), 2023-12-14, paskelbta TAR 2023-12-18, i. k. 2023-24407

Pakeitimai:

1.

Valstybinė lietuvių kalbos komisija, Nutarimas

Nr. [N-5 \(194\)](#), 2022-05-26, paskelbta TAR 2022-05-27, i. k. 2022-11379

Dėl Valstybinės lietuvių kalbos komisijos 2021 m. kovo 25 d. nutarimo Nr. N-5 (188) „Dėl Valstybinės kalbos vartojimo, norminimo ir sklaidos programos patvirtinimo“ pakeitimo

2.

Valstybinė lietuvių kalbos komisija, Nutarimas

Nr. [N-8 \(197\)](#), 2022-10-27, paskelbta TAR 2022-11-03, i. k. 2022-22315

Dėl Valstybinės lietuvių kalbos komisijos 2021 m. kovo 25 d. nutarimo Nr. N-5 (188) „Dėl Valstybinės kalbos vartojimo, norminimo ir sklaidos programos patvirtinimo“ pakeitimo

3.

Valstybinė lietuvių kalbos komisija, Nutarimas

Nr. [N-9 \(198\)](#), 2022-12-15, paskelbta TAR 2022-12-20, i. k. 2022-25980

Dėl Valstybinės lietuvių kalbos komisijos 2021 m. kovo 25 d. nutarimo Nr. N-5 (188) „Dėl Valstybinės kalbos vartojimo, norminimo ir sklaidos programos patvirtinimo“ pakeitimo

4.

Valstybinė lietuvių kalbos komisija, Nutarimas

Nr. [N-6 \(204\)](#), 2023-12-14, paskelbta TAR 2023-12-18, i. k. 2023-24407

Dėl Valstybinės lietuvių kalbos komisijos 2021 m. kovo 25 d. nutarimo Nr. N-5 (188) „Dėl Valstybinės kalbos vartojimo, norminimo ir sklaidos programos patvirtinimo“ pakeitimo